

Islama, ezinbesteko elkarrizketa

b

L U I S S O L S

b

Mendebaldea eta Islama

XX. mendearen amaieran 1.000 milioi baino musulman gehiago zeuden munduan¹. XXI. mendean zehar Islama jarraitzaile gehien izango dituen erlijioa bihurtuko dela aurreikus daiteke, urtero %3ko erritmoa hazten ari baita; hau da, egun 1.900 milioi fededun inguru dituen kristautasuna baino askoz azkarrago.

Islamaren lurralde esparrua munduko hainbat eremutan hazten ari da, bereziki Afrika Beltzean, eta ez dirudi inon ere atzera egiten has daitekeenik.

Mendebaldeko zibilizazioa ere hedatze prozesuan dago, ezbairik gabe. Lehenik lurralde mailako hedatzea izan zen, baina gaur egun batik bat kultura mailako hedatzeaz hitz egin behar da. Azkartasun harrigarriaz ari da munduko kultura guztiak asimilatu eta homogeneizatzen. Bere sistema ekonomikoa, egitura politikoak, janzkera, kirolak eta eskema mentalak inposatzen ditu. Japonia, Txina, Afrika Beltza, guztiak Mendebaldeko bizimodurantz leratzen ari direla esan daiteke.

Islama bakarrik agertzen zaigu —milaka urteko zibilizazio hinduarekin batera— asimilazio honen eraginetik

Luis Sols Historia katedraduna da bigarren hezkuntzan, eta *Cristianisme i Justicia* (Cij) lan taldeko kidea.

at. Mendebaldearekiko alternatiba handi gisa aurkezten da epe laburreko etorkizunean. Azken milurteko honetan zehar aurrez aurre egondako kultura lehiakideak izan dira biak. Islamak bere nagusitzari eutsi dio mende askotan, eta hegemonia hau berriro ere noizbait itzuliko dela uste izateko joera dute musulmanek.

Baina, gainera, ezberdintasunak oso sakonak dira. Mendebaldar bizimoduan erlijioa errealitatearen atal bat da, berezko konsistentzia duten beste atal batzuekin batera —Zientzia, Politika, Artea— irauten duena. Esparru hauek elkarri eragin eta taxutu arren, independenteak dira. Errealitatearen ikusmolde zatikatua gailentzen da. Erlijioa auzi pertsonaltzat jotzen da, nolabaiteko esangura soziala ere baduena. Islamean, aldiz, gauza guztiak erlijioaren inguruan eratzen dira: gizabanakoa, gizartea, egitura ekonomiko edo kulturalak. Musulmanek errealitate sakratu bat hautematen dute, non erlijioak bizitzaren alderdi guztiak jasotzen eta bateratzen baititu. Mendebaldarrentzat, aitzitik, errealitatea funtsean materiala da. Mendebaldar batentzat materiaren hautemate zientifikoa funtsezkoa da, eta horrek erlijioaren planteamenduren bat kontraesaten badu, azken hori berrikusi edo egokitu behar da. Musulmanen aburuz, erlijioa beti gailentzen zaio materiaren arloari; eta, gainera, dagoeneko guztiz perfekzionatuta dago, hau da, ez du egokitzapenik behar.

Asimilazioa —edo kulturen arteko elkarrizketa— are zailagoa da honakoa kontuan hartzen badugu: musulmanen ustez, nazioarteko kultura homogeneizatzaile horren hainbat alderdi, Islamak Azken Orduaren gertutasunaren zeinu gisa aurkezten dituen ideia batzuekin identifikatzen dira: hau da, zintzotasunaren galerarekin, boterea duintasunik gabeko jendearen esku geratzearekin, ohituren degradazioarekin, lukumeriaren zabalkundearekin, emakumeen nagusitzarekin gizonen gain, gazteen matxinadarekin, debozioaren ahuleziarekin, Benetako Ezagutzaren atzerakadarekin...

Islamaren eboluzioa

Islama, zibilazio guztiak bezala, bere iraganak oso sakon baldintzatzen du. Erdi Aroaren amaieratik ez da ia egokitu munduak ezagutu dituen izugarritzko aldaketetara. Horregatik, kontzeptu gehienak iraganean bezala formulatzen ditu, eta arazorik gehienak Islam sortu berriaren garaietan bezalaxe konpondu nahi ditu.

1. Bere hastapenetik beretik, VII. mendearen hasieran, Islamak berebiziko hedapena izan zuen. Bere bizitzaren lehenengo mendearen ondoren jadanik Iberiar Penintsulatik Indiako iparralderaino zabaltzen zen. Garai horretan definitu ziren erlijio islamikoaren aldagai erlijioso eta filosofiko nagusiak, gaur egun arte iraun dutenak. Lehenengo lau kalifen aroan —«kalifa ongi gidatuak» (632-659)— *Koranaren* behin-betiko testua finkatu zen eta Alak Mahomari igorritako errebelazioak idatziz jarri ziren, ordura arte Profetaren jarraitzaileek oroimenean fideltasunez gorde baitzituzten. *Sunnaren* —Profetaren esanen eta irakasgaien bilduma— lehenengo idazketa ere orduan egin zen. *Koranak* eta *Sunnak* gordetzen dute lege islami-koa, *Xaria*. Hasierako aldi honetan garatu zen *Jihad* kontzeptua ere (Islamaren aldeko ahalegin berezia; oker itzultzen da «gerra santu» gisa). Ahalegin hori barneko etsaiaren aurka (musulman bakoitzaren baitan) ez ezik kanpoko etsaiaren aurka ere zuzentzen da beharrezkoa bada, hots, Islama larriki erasotzen bada.

2. Erlijio islamikoan gaur egun oraindik irauten duten *bereizketa nagusiak* Aliren inguruan —Mahomaren suhia eta kalifa handien artean laugarrena— agertu ziren. 659an Omeia familiako Muauija-k kendu zuen boteretik, eta bi urte beranduago erahil egin zuten.

Une horretan sortzen da Aliren jarraitzaileen alderdia —*Xia*—, eta horrek ez ditu zilegiztat hartzen Omeia kalifa gobernariak, Aliren seme diren Hussein eta Hassan eta beren ondorengoen eskubideak defendatuz. *Xiita* hauek *Sunna* errespetatzen dute, baina ez dute bere izaera sakra-

tua onartzen, gainerako musulman guztiek, *sunitek*, egiten duten bezala. Horren ordez, garrantzi berezia ematen diote Aliren ondorengo hamabi *Imanek* ahoz igorri omen zuten ezagutzari. Jakituria horren atal bat klero xiitaren-gana (*mulah*) iritsi omen zen. Horien artean batzuek *Xaria* interpretatzeko gaitasun berezia dute, eta *aiatola* gisa aintzatesten dira. Tradizio xiitaren arabera, Iman handien artean hamabigarrena eta azkena —*Mahdi-a*, «ongi gidatua»— ez da hil, Justizia berreztaz itzuli behar duen Imana baita.

3. *Imana* liderra da, «aurrean mantentzen den» hura. Sunitek izen hau erabiltzen dute otoitz kolektiboa zuzentzen duten autoritate erlijioso jakin batzuk izendatzeko, baina ez diete onartzen xiiten ustez duten funtsezko izaera. Beren imanak ez dira Aliren ondorengoak eta ez dira Profetak igorritako inolako jakituria sekreturen jabe. Suniten —musulman ortodoxoen— artean laster garatu ziren *Korana* eta *Sunna* interpretatzeko lau eskola juridiko handiak². IX. mendearen erdialdean eskola horiek finkatuta zeuden, eta gaur egun ere oraindik, gehiengo sunitaren arabera, eskola ortodoxo bakarrak dira.

4. *Kultura islamikoak*, hasieran, izaera eklektikoa eduki zuen. Erlijio musulmana bera hein handi batean judaismotik eta kristautasunetik dator. Bizantziarrei eta per-siar sasanidei, garai hartan garatuenetakoak ziren bi kulturei, konkistatu zizkieten lurraldeak. Beren ekarpenak tradizio arabiarrean integratu ziren, zibilizazio islamikoa deitzen duguna taxutuz. Erdi Aroan zehar, zibilizazio horixe izan zen —urruneko txinatar zibilizazioa alde batera utzita— mundu mailan garatuena. Omeiatar (659-750) zein Abbastar (750etik) Kaliferriek distira handiko urteak izan zituzten, Mendebaldeko Europan iluntasun kulturala gailentzen zen garai berean.

5. Zatiketa politikoak zibilizazio islamikoaren indarra ahulduko zuela zirudienean, Al Andalusen *Kordobako Kaliferri* distiratsua fundatu zen (929-1031), Erdi Aroko gai-

lur kulturaletako bat. XI. mendetik aurrera, jadanik Islamera bihurtutako turkiarren agerpenak indar militar eta politikoa eskaini zion hainbat estatu islamikori. Horiek gelditu zuten Gurutzaden erasoak. Jerusalem urte gutxi batzuk baino ez zen egon kristauen eskuetan.

6. Otomandar *turkiarren* agerpenak, XV. mendean, musulmanen lurralde-hedapenaren aro berri bat ireki zuen Europan. Bizantziar inperioa konkistatu zuten (Konstantinopla, 1453) eta Europa Erdialderantz egin zuten aurrera. XVII. mendean bi aldiz egon ziren Viena hiria hartzekotan. Horixe da Islamaren lurralde-hedapenaren gorengo unea Europan.

7. Europa mendeetan zehar aberastu da zibilizazio islamikotik iristen zitzaizkion ekarpen kulturelekin —Literatura, Zientzia, Filosofia—. Haatik, Erdi Aroaren amaieratik aurrera, *kultur geldialdia* pairatu zuen Islamak, europar kulturaren bizitasunarekin kontrastatuko baitu. XV. mendetik aurrera Europa kristauak berebiziko hedapen ekonomiko eta komertziala izan zuen; ondorioz, Islamaren aurrean nagusitza politiko eta militar nabarmena eskuratu zuen. XVIII eta XIX. mendeko iraultza industrial eta burgesek prozesu hori sendotu eta areagotu zuten. Frantsesek eta ingelesak Afrika Iparraldea okupatu zuten XVIII. mendean; erusiarrak Asia Erdialdea okupatu zuten XIX.ean; ingelesak eta frantsesek Turkiar Inperioa banatu zuten XX.ean: *europar kolonialismoak* indar handiz jotzen ditu herrialde musulmanak, umiliazio sentimendu sakona eraginez.

8. Erljio islamikoak argi uzten du musulmanak (fededunak) direla Gizateriaren Abangoardia. Halaxe izan zen mende askotan zehar. Baina hala izateari utzi zionean, beren burua atzeratuta eta betidanik beraien etsai izandako zibilizazioak menperatuta ikusi zutenean, *ezinegon itzelean* erori ziren: ikusten zuten errealitatearen eta beren sinesmenen arteko kontraesanak krisi erlijioso sakona eragin zien.

Ekialde Hurbila XX. mendean

Ekialde Hurbileko arabiar herrialdeek osatzen dute zibilizazio islamikoaren funtsezko muina, nahiz eta biztanle-dentsitate txikiko eskualde batean kokatuta egon. Lurralde tradizional horretan daude Meka, Medina eta Jerusalem, erlijio musulmanaren leku sakratu nagusiak. Arabiarrek, Mahomaren predikua baino lehenago ere, berezko hizkuntza eta kultura zuen talde etnikoa osatzen zuten. Islamaren hedapenak ahalbidetu zuen beren hizkuntza bestelako jatorriko herri batzuek ere har zezaten, batik bat Afrika Iparraldean. Gaur egun, oraindik, musulman orok eduki behar dituzte arabiera nozio batzuk, otoitz egiteko hizkuntza baita.

XX. mendeko une batzuetan hizkuntza hori partekatzen duten herrialdeek *arabiar nazioaren* baitako izatearen sentimendua garatu dute, baita prozesu integratzaile iragankorren bat ere. Dena dela, arabiarrek berezko kultura baten jabe izateaz kontziente dira, eta ez dira gehiegi identifikatzen beste hizkuntza batzuk erabiltzen dituzten beste herrialde musulman batzuekin —turkiarrak, irandarrak, kurduak, berberek—.

Otomandar Inperioaren deskonposaketa eta deskolonizazioa

1. XX. mendearen hasieran Turkia Europako «gizaki gaisoa» da. Inperio zabala, baina erabat ahuldua, potentzia handien arteko mesfidantzei esker soilik irauten du zutik. Lehen Mundu Gerra pizten denean, Alemaniar eta Austrohungariar Inperioekin aliatzen da. Ekialde Hurbileko arabiar herrialdeek aspalditik jasaten zuten otomandar turkiarren menperaldia. Ingelesentzat ez zen zaila izan Hussein Mekako xerifearekin ituna egitea, eta, independentzia lortzeko promesetan oinarrituz, arabiar tribuak turkiaren aurka matxinatu zitezten sustatzea. Baina, aldi berean, frantsesek eta ingelesek isilean hango lurraldeen banaketa hitzartu zuten (Sykes-Picot ituna, 1916), gogoia eskualde hartako baliabide naturaletan jarrita.

Banatutako lur horiek, gerraren ondoren, Nazioen Elkartek babestutako kolonia eta protektoratu multzo ba-

tean taxutu ziren. Siria eta Libano frantsesen kontrolpean geratu ziren. Irak eta Jordania, aldiz, britainiarren eraginpean geratu ziren —baita Egipto eta Palestina ere— eta erresuma bilakatu zituzten, tronuak Hussein Mekako xerifearen bi semeri utziz. Haatik, Husseinek ez zuen inoiz lortu agindu zitzaion arabiar erresuma handia sortzea, eta 1924an bere burua kalifa izendatzen saiatu zenean, Ibn Saud-ek —Najd-eko emirrak— haren lurraldea inbaditu zuen eta Arabia osoko errege aldarrikatu zuen bere burua.

2. 1923an, Mustafa Kemal Ataturk-ek zuzendutako Turkiar Nazio Mugimenduak, armeniar herria suntsitu eta kurduak zapaldu ondoren, atzerritar okupatzaileak botatzea eta Errepublikak diktatorial bat ezartzea lortu zuen. Erregimen nazionalista eta autoritario horrek derrigorrezko mendebaldetzea ekarri zuen, politika eta kultur esparruetatik agerpen islamiko oro ezabatuz.

Kemalen turkiar ereduari jarraituz, 1925ean Reza Khan buruzagi kosakoak Persiako Sha izendatu zuen bere burua eta mendebaldar kutsuko erreformen egitasmo zabal bati ekin zion.

3. Prozesu deskolonizatzaileak, Bigarren Mundu Gerraren ondoren, Frantziak eta Ingalaterrak eskualde horretan zuten nagusitza uztera behartu zituen. Sozialismo nazionalista eta arabizatzailea gailendu zen Siria eta Iraken —Baas Alderdia— eta Nasserren Egipton. Arabiar gizartea kultur sustraiei muzin egin gabe modernizatzeko eta ekonomikoki garatzeko saiakerarik ganorazkoenaren aurrean gaude. Proiektu hauen porrotak batere alternatibarik gabe utzi zuen arabiar jendea, pobrezia ren ondorioz gero eta suminduago, Israelgo Estatuaren ezarpenagatik gero eta umiliatuago.

XX. mendean zehar petrolio erreserba ikaragarriak aurkitu ziren Ekialde Hurbilean. Aberastasun natural itzel horrek petrolioaren jabe ziren herrialde islamikoei ahalmen politiko nabaria eskaini zien. 1973an Arabiar Lurralde Petrolio-Esportatzaileen Erakundeak erabakitako boikotak arabiar-israeldar gatazkarekiko jarrera aldatzera de-

rrigortu zituen Mendebaldeko herrialdeak. Jende musulmanak orduantxe ikusi zuen bazuela protagonismoa eta galdutako duintasuna itzuliko zien tresna boteretsu bat, baina beren buruzagiek batez ere beren probetxurako bakarrik baliatzen zutela.

Palestinar arazoa

1. XIX. mendean, hainbat europar herrialdetan *jarre-ra antisemitak* berpiztu ziren. Errusian egoera bereziki larritu zen, 1881 eta 1882ko progrom beldurgarriekin. Tsarrek juduak ghettoetan bizitzera behartu zituzten, eta lur jabetza eta hezkuntza eskuratzea eragotzi. Milaka askenaztar judu emigratzera derrigortu zituzten. Horietako batzuk Palestinan finkatu ziren, Rothschild bankariak finantzatuta. Inmigrazio judu moderatuari ongi etorria egin zitzaion hasiera batean, eta zertxobait handitu zenean baino ez zuen mesfidantzarik eragin.

2. Europar judu gehienak bakoitzaren herrialdean guztiz integratzearen eta asimilatzearen aldekoak ziren. Hala ere, gero eta antisemitismo handiagoaren ondorioz, zenbaitek nazio diferentziatu bat osatzeko premia planteatzen hasi ziren, beren identitatea askatasun osoz bizitzeko ahamena eskuratzearren. Era horretan, XIX. mende amaieran —nazionalismoen agerpenaren mendean— *sionismoa* sortu zen, Agindutako Lurrera itzultzeko amets zaharra errealitate bihurtzeko asmoa duen nazionalismo judua. 1897an lehenengo Batzar Sionistak Palestinan berezko bizilekua edukitzeko herri juduaren eskubidea aldarrikatu zuen.

3. 1971n, Lord Balfour britainiar Atzerri ministroak xede hori babestu zuen, baldin eta palestinar biztanleei kalterik ekartzen ez bazien. Deklarazio horrekin, Iparmerikako komunitate judu itzaltsuak AEBek Lehen Mundu Gerran esku-hartzeari babes ematea lortu zuen Lord Balfourrek. Doktrina horrek Turkiar Inperioaren banaketa koloniala baldintzatu zuen: Palestina Siria eta Libanotik

banatu zen eta *britainiarren kontrolpean* geratu zen. Ordu-tik areagotu egin zen juduen inmigrazioa eta lurren erosketa masiboa. Lehenengo gatazkak azaldu ziren, eta, ondorioz, zenbait garaitan, inmigrazio judua mugatu zen.

4. Bigarren Mundu Gerraren ondoren Holokaustoa-
ren izuak gobernu askori juduen xedeen aldeko jarrera harrarazi zien. Britainia Handiak, arazoa hobekien ezagutzen baitzuen, Estatu interkonfesional bakarra sortzea proposatu zuen. Muturreko sionistek eraso terrorista bati ekin zioten, egoera desorekatzeko eta aldeko soluzio bat behartzeko asmoz. Izan ere, horiek eraman zuten terrorismoa lehen aldiz munduko lurralde haietara³. Nazio Batuek, azkenean, *bi Estatu independenteren sorrera* hitzartu zuten, Jerusalem nazioarteko hiriaren estatutua emanaz. Gatazkako ezein alde ez zen proposatutako lurralde banaketarekin ados agertu, nahiz eta azken orduan juduek formalki onartu zuten. Izan ere, arabiarrek akordioa baztertu zutela jakin zuten, eta horiek agresore gisa agertzea interesatzen zitzairen. Horrela, bada, 1948ko Israelgo Estatuaren aldarrikapenak elkarren arteko erasoari eta gerra gatazkari bidea ireki zion. Israeldarrak, gutxiago izanagatik mendebaldar armamentuari esker hobeto prestatuta zeudenez, garaile atera ziren: Jerusalem ateetan geratu ziren, baina Palestinaren Estatuaren sorrera ekidin zuten. Konkistatu ezin izan zituzten lurraldeak Jordania eta Egiptoren artean banatu ziren.

5. 1956an Israelek Sinaiko penintsula inbaditu zuen, Indikoko komertzioari Egiptok egindako blokeoari erantzunez. NBERen esku-hartzeak hasierako egoerara itzultzera behartu zuen. Nasser egiptoarraren lidergopean, arabiar nazionalismo indartsua garatu zen. Haren xede nagusia Israelgo Estatu sortu berria deuseztezea zen. 1967an beste blokeo batek israelarren eraso azkar bat eragin zuen. «*Sei Eguneko Gerra*» deitutakoaren amaieran, Israelek Golan, Gaza, Sinai eta Zisjordania okupatu zituen. Hau da, palestinar lurralde guztiak kontrolpean hartu zituen. Suezko kanala itxita geratu zen. Jerusalem galtzeak umiliazio ika-

ragarria ekarri zien mundu osoko musulmanei, Mahoma zerura igo zen lekua izategatik musulmanen hirugarren hiri sakratua baita.

6. 1973an siriarren eta egiptoarren eraso gertatu zen, nazioarteko *petrolio boikotaren* babesarekin. AEBen laguntza masiboak hasiera batean erabateko porrotetik salbatu zuen Israel, bere hegazkin gehienak birrinduta gertatu ziren unean. 1979an, Arabiar Lurralde Petrolio-Esportatzaileen presioak Egiptorekin akordio bat sinatzera bultzatu zuen Israel, Sinairen itzulera eta Suezko kanala berriro irekitzea barne.

7. 1964tik palestinar talde ezberdinak PAEn bilduta daude (Palestina Askatzeko Erakundea). 1969tik Jasser Arafat Al Fatako liderrak —talde gerrillarien artean bote-retsuen— zuzentzen du erakundea. 1974 arte Arafatek terrorismoa praktikatu zuen, baina data horretatik aurrera bere proposamenak moderatuz joan dira. Israelen ezabapenetik Estatu multikonfesional bakar bar defendatzera pasatu da, eta, azkenik, amestutako Palestinar Estatuaren ondoan Israelgo Estatuaren existentzia onartzera ere iritsi da.

8. 1982an Israelek Libano inbaditu zuen, palestinarren gerrilla-jardueren guneekin amaitzeko asmoz. Ariel Sharon jenerala izan zen ekimen horren arduradun nagusia; herrialde horren hegoaldeko eskualde baten kontrolak hamazazpi urte iraun zuen, eta galera larriak eragin zizkion israeldar armadari. Beiruteko setioan zehar, Sharonek Sabra eta Xatila palestinar kanpamenduak —armarik gabeko zibilek osatutakoa— kontrolpean zituen bitartean, bertara sartzen utzi zien kristau-libanoar miliziei, gatazka hauen historiako sarraskirik izugarrienetakoa egin ahal izan zezaten.

9. 1967ko gerran zehar konkistatutako palestinar lurraldeek okupatuta jarraitu zuten, nahiz eta Nazio Batuen ebazpenek israeldarrei atzera egitea agintzen zien. Lurral-

de horien guztien erabateko anexioa defendatzen duen Likud alderdi erradikala gobernura iritsi zenean, Nazioarteko Zuzenbidearen arabera guztiz legez kontrakoak diren *asentamenduak* eraikitzen hasi zen. Bertan, Ekialdeko Europatik etorritako inmigrante juduak kokatu ziren. Asentamendu horiek herrialde garatu bati dagozkion erosotasun guztiak dituzte. Aitzitik, eskualde horietan bizi diren palestinarrek ez dute inolako estatu mailako zerbitzurik, ezin dute jarduera ekonomiko arruntik egin eta, jakina, ez dute botoa emateko eskubiderik⁴. Emaitza argi dago: miseria eta sumindura injustiziaren aurrean.

10. 1987an *intifada* lehertu zen: matxinada horretan haur eta helduek makilekin eta harriekin egiten diete aurre israeldar soldaduei. Hasiera batean PAEk sustatu zuen, baina berehala talde askoz ere erradikalagoen eskuetan geratu zen. Arafaten proposamen moderatuek porrot egin zutela ulertu zuten palestinarrek; era horretan, talde terroristak edo islamistek gero eta eragin handiagoa lortu zuten.

11. Mundu mailako iritzi publikoaren presioak —eta Golkoko gerraren ondoren herritar musulmanak baretzeko iparramerikarren interesak—, 1991n, *bake negoziazioei* hasiera ematera behartu zuten Shamir, Likud koalizio erradikalaren lehen ministroa. Negoziatioek hitzarmen bat ekarri zuten 1993an. Jasser Arafat palestinar liderrak eta lehen ministro berriak, Yitzhak Rabin laborista eta moderatuak, sinatu zuten akordio hori. Rabin Israelgo liderrak errespetatuenetakoa zen; izan ere, 1967an Sei Eguneko Gerrako israeldar arakastaren arduradun nagusia baitzen. Formula «bakea lurraldeen truke» zen: palestinarrek Israelgo Estatuaren existentzia onartu zuten, Zisjordanian zati bateko eta Gazako lurraldeen autonomia uztearen truke. Jerusalem akordiotik at geratu zen.

12. Erradikalismo arabiar eta juduaren ekimen konbinatuak bake prozesua blokeatu zuen. Terrorista judu batek Yitzhak Rabin erahil zuen, israeldar segurtasun-zerbit-

zu eraginkorren ezintasunaren aurrean, nahiz eta antzeko atentaturen bat prestatzen ari zela pentsatzeko aztama nabarmenak bazeuden. Berehalako hauteskondeek berriro ere Likudeko erradikalei eman zieten garaipena. Netanyahu lehen ministro berriak legez kontrako asentamenduak eraikitzeari ekin zion berriro ere —baita Jerusalemgo arabiar aldean ere— eta bake prozesua benetan blokeatu zuen.

13. 1999an Ehud Barak laboristaren hautaketak israeldar herritarren nekea eta bakera iristeko irrika nabarmendu zuen. Clinton iparramerikar presidentearen ahalegin pertsonalak akordio batetik oso hurbil jarri zituen bi aldeak 2000ko udan, alde bateko zein besteko erradikalen etsaigo irekiaren gaitetik. Jerusalemiko buruzko eztabaidan jarrerak nabarmen hurbildu ziren, baina palestinar errefuxiatuak beren etxeetara itzultzearen inguruko desadostasunak azken akordioa galarazi zuen.

14. 2000ko irailean Ariel Sharonek bake elkarrizketak lehertu zituen, bere jarraitzaileekin Jerusalemgo Meskiten Zabalgunetik paseatzera joan baitzen. Bazekien ekintza horrek palestinar erradikalen erantzun bortitza eragingo zuela. Horrela ekin zitzaion bigarren intifadari, eta horrela ere erradikalizatu zen berriro israeldar iritzi publikoa. Azken buruan, Sharon bera, israeldar eskuinaren atalik erradikalen liderra, boterera heldu zen. Hauteskondeak baino egun gutxi batzuk lehenago akordio bat ia amaituta geratu zen, baina ez zen gauzatu Sharonek —bere garaipenaz ziur— hura errespetatzeko asmorik ez zuela iragarri baitzuen. Sharon boterera iritsi denetik indarkeriaren gorpila gero eta azkarrago doa.

15. Irailaren 11ren ondoren, ekintza terroristen kopurua eta israeldar errepresioaren gogortasuna areagotu baino ez da egin. Palestinar Aginte Nazionalaren instalazioak —Europako Batasunaren diruari esker eraikiak— sistematikoki suntsitzen dituzte, Arafat preso mantentzen duten bitartean. Bake prozesuari esker eraikitakoa leherta-

razi egin dute. Pentsa liteke Sharonek —gutxi gorabehera disimulatutako Bushen babesarekin— garaipen militarra besterik ez duela nahi, ez baitirudi sarraski horrek Mendebaldeko iritzi publikoan izan dezakeen eragina axola zaiotik. Bitartean, NBEk —gogora dezagun Israelek legez kontra okupatutako lurraldeak direla— Palestinar Estatu eratzeko eskubidea oso modu lausoan baino ez du aintzatsi. Kontuan hartu behar dugu, gainera, 1947an ere onartu zuela eskubide hori, Israelgo Estatu sortzen zuen aldi berean.

16. Arabiar herriak badaki Estatu Batuen ia baldintzarik gabeko babesak bakarrik ahalbidetu duela hain herrialde txikiak bera baino askoz ere herrialde handiagoen aurrean nagusitza militarri eustea. Israelek oso laguntza handia jasotzen du, hasieran urteko 1.000 milioi dolarretatik egun urteko 3.500 milioi dolarretara hazi den dirulaguntza, hain zuzen ere. Donazio bat da —ez mailegu hutsa—, eta AEBek garapenari eskaintzen dioten kanpoko laguntza osoaren ia erdia hartzen du gaur egun. Diru asko da milioi bat biztanlerekin hasi, gaur egun bost milioi ingurudituen eta Espainiar estatuko per capita errenta baino handiagoa lortu duen herrialde batentzat. Israelek, NBEren ebazpenak sistematikoki bete gabe uzten dituen arren, bere aldeko tratua jasotzen du arlo guztietan, eta Estatu Batuen teknologia militar hoberena eskura dezake. Oso zaila da mugarik gabeko babes hori azaltzea. Amerikar komunitate judua —Israelekin zerikusia duen ororekin oso sentibilizatuta— ez da oso ugaria, baina eragin izugarria du. Bere babesik gabe oso zaila da hautagai batek AEBetako hautakundeak irabaztea. Kongresuak —normalean edozein gastu egiteko uzkur— donazio itzel hauek ia batere eztabaidarik gabe eta aho batez onartzen ditu utero.

17. Arabiar herrialde garatueta iritzi publikoak baino hobeto ezagutzen dute egoera hau. Mendebaldar kristautasunaren, hau da, beren lehiakide historikoaren agresio gisa sentitzen dute. Beren ustez, *mendebaldar eraso* hau Gurutzaden jarraipena da, eta petrolioaren espolia-

zioarkin ere erlazionatzen dute. Aspalditik dakite konponketa militarra ere ezinezkoa dela, gaur egun israeldarrek bonba atomikoa baitute eta beren burua arriskuan ikusiko balute erabili ahal izango bailukete. Ez da harritzekoa, beraz, pobrezian murgildutako osteek —duintasunean zaurituak, bestelako alternatibarik ezean— fundamentalisten diskurtsoa gogo onez hartzea.

Islamismoa

Azken mendeotan, Islamaren jatorrizko garbitasuneranzko —Profetak eraturako eta lehen garaietan praktikaturako garbitasuneranzko— itzulera predikatzen duten mugimenduak ugaritu dira. Joera hau *salafija* izendatu izan da eta horri lotzen zaizkio islamista deitzen diren mugimenduak. Ikus ditzagun batzuk.

Jatorriak

Arabia

Arabian XVIII. mendean —gainbehera musulmana nabarmena zenean—, Wahab izeneko pertsonaia bat bizi izan zen (1703-1787), joera *hanbalistaren* jarraitzailea (ikus 2. oharra), sunismoaren lau eskola juridikoetatik zurrunena. Medina, Iran eta Iraken burututako teologia ikasketek erakutsi zioten Islamari erantsitako berrikuntzak kendu eta jatorrizko garbitasun eta sinpletasunera itzuli behar zela. Horrela, Koranean, Sunnan edo arrazoimena- ren beharrezko dedukzioetan oinarritzen ez den ezagutzarik ez du onartzen. Beretzat jarduera erlijiosoa Estatu auzi bat da, eta, beraz, otoitzaldi komunetara joaten ez direnentzako zigorrak ezartzen ditu. Koranaren edo Sunnaren arau guztien hitzez hitzezko aplikazioa ezartzen du, hau da, *Xaria* z o roztasunez betearazten da, gorputz-zigorrak barne.

Zorrozkeria horrek teologoek desadostasuna eragin zuen oro har, baina Ibn Saud, Najdeko emirrak bere egin zuen. Abd al-Aziz haren seme eta ondorengoa wahabismoa arabiar eremuan inposatzen saiatu zen: Arabia osoa konkistatu eta bateratu zuen, baina Turkiar Inperioa eraso zuenean porrot egin zuen. Haatik, arabiarrek, fedearen bultzadaz jarduten dutenean, balentria handiak aurrera eramateko gai direla erakutsi zuen.

Mende bat beranduago, jadanik XX. mendean, beste Ibn Saud batek —Najdeko emirra eta lehenaren ondorengoa— proiektu hura berriz hartu eta Arabia bateratu zuen wahabismoaren bultzadaz. Saudi Arabiaren jaiotza da⁵.

Afganistan

Hala ere, wahabismoak ez du errorik bota Arabiatik at, eta beste ezein herrialde ez da saiatu hura abian jartzen.

XX. mendeko islamismoaren sustraiak aurreko mendean Afganistanen bilatu behar dira. Han bizi izan zen Djamal de-Din al-Afghani (1838-1897), bere borroka anti-kolonialarentzako oinarriak erlijio musulmanean aurkitu zituen ekintzailea. Britainiarrekiko bere etsaigoa Indian ernaldu zen, ingelesek gutxiengo musulmanari boterea kentzen ari ziren lurraldean. Istanbulen eta Kairon bizi izan zen, eta han jarri zen harremanetan arabiar munduan entzutetsuena zen Al-Azhar unibertsitateko intelektualekin. Londres eta Parisen ere bizi izan zen.

Intelektualki hezitako eta errealitatea behatzeko gai den musulman batentzat, Islama lehen izan zena eta orain Mendebaldearen aldean dena konparatzea benetan samingaria izan zitekeen⁶. Afghani mendebaldar erronkaren jakitun zen. Erlijio musulmanari mendeetan zehar metatutako akatsak garbitu nahi zizkion, baina ziur zegoen Islama berrikuntza teknikoekin bateragarria zela.

Egipto

Mendebaldearen erronkaren aurrean joera, eskola eta herrialde guztietako musulmanei borroka bateratura Afghani egindako aldarriak eragin bizia izan zuen hainbat herrialdetako esparru intelektualetan. Mohamed Abduh egiptoar xekeak (1849-1905), haren ikasle eta lagunak, bere ustez irakaslearen funtsezko ideia dena hedatu zuen Egipton: posible da modernoa eta aldi berean musulman ona izatea. Zientziak eta erlijioak berriro ere elkar adiskidetu behar dute, zibilizazio musulmanaren urrezko aroan bezala. Esparru askotan emakumearen berdintasuna defendatzen ere iritsi zen Abduh.

India eta Pakistan

Aldi berean, Indian beste mugimendu erreformista bat garatu zen. Zenbait europar unibertsitatetan filosofia ikasi ondoren, Muhammad Iqbal (1873-1938) Islamaren

gainbeheraren aurrean matxinatu zen —ordurako gehien-
go hinduaren aurrean hegemonia galtzen ari ziren musul-
manak—, eta jatorrizko komunitate musulmanaren balio
moraletara itzultzea predikatu zuen. Ezagutza modern o-
ranzko eta demokraziaranzko hurbilketa ere defendatu
zuen, hori guztia Islamaren argitan ulertuz.

Mawdudi haren ikasleak (1903-1979) hasieran maisua-
ren ideia modernizatzaileak partekatu zituen. Haatik, haren
heriotzaren ondoren, doktrina fundamentalistagoa garatu
zuen: bere ustez, musulmanek Errebelazioaren esanarekiko
leialak izan behar dute, eta *Xaria* —Koranaren eta Sunna-
ren pasarteetan agertzen den Lege islamikoa— aplikatu.

Anaia Musulmanak

1. Egungo islamismoan zuzenean gehien eragin duen
mugimendua Anaia Musulmanena izan da, 1928an Egip-
ton Hassan-al-Banna xekeak (1906-1949) fundatua.

Islamismoaren teorizatzaile hori Kairoko Al-Azhar uni-
bertsitatean Abduhren ikasle izandako gizon ikasi baten se-
mea zen, baina Islam tradizionalenaren balioak ere bere
egin zituen anaitasun *sufi* batean parte hartu zuenean. Bere
planteamendu xume eta moderatuek itzelezko eragina izan
dute piztualdi islamiko berrian: *Umma* nazio bakarra da.
Anaitasun lokarriak indartu behar dira. Eta erreformen oi-
narria Islamaren irakaspenetara itzultzea da.

2. Erradikalagoa izan zen Sayyid Qutb (1906-1966),
mugimenduaren ideologo nagusi gisa al-Bannaren ondo-
rengo izan zena. Mendebaldarrekin harreman onak zi-
tuen unibertsitate irakaslea zen, «konbertsio» pertsonal
bat bizi izan zuen eta Anaia Musulmanetan sartu zen.
Nasserrek jazarria, gainerako ia bizitza osoa kartzelan egin
zuen eta azkenik urkatu egin zuten. Tratu txarrak sufritu
arren, hantxe idatzi ahal izan zuen bere obraren funtsez-
ko atala. Qutben ustez, mundua *jahiliya* —hau da, ezjakin-
tasun egoera bat— bizitzen ari da, aro aurreislamikoan bi-
zi izandakoaren antzekoa. Islamak baditu gure garaiko
arazo sozial eta politiko larriak konpontzeko errezetak,

eta haren bidez Justizia Sozialaren ideala lor daiteke. Baina hura hitzekin defendatzea ez da nahikoa, ekintzekin defendatu behar da. Iraultza egin behar da⁷.

3. Qutben erradikalismoarekin batera, Anaia Musulmanen artean korronte moderatuagorik ere bada: biolentzia gaitzesten du eta islamismoa soilik predikazioarekin garatu daitekeelakoan dago. Hala ere, gogor erasotzen ditu «Islamaren etsaiak» —horien artean, mendebaldar inperialismoa— eta, *Umma* benetako Islamera eta Legearen altzora itzultzen denean, nazio musulmanak berritoren mundua konkistatuko duela baieztatzen du. Era horretan, islamismoaren eraikuntza teorikoa —egun gizarte musulmanaren sektore askok bere egin dutena— dagoeneko burututa dago.

4. Nasserrek eta bere ondorengoek krudelkeriaz jazarri zituzten Anaia Musulmanak. Haatik, Anaitasunaren zenbait gune arabiar eremu osoan hedatuz joan dira, pentsamendu islamista zabalduz. *Sirian* garapen handia lortu zuten, baina Baas Alderdia eta Assad diktadorea bilakatu zirenen beren etsai nagusi. 1982an oso ahulduta geratu zirenen huts egindako matxinada baten eta 10.000 hildako baino gehiagoko errepresioaren ondoren. *Arabian* erregimen wahabistak toleratzen ditu —auzi batzuetan bat dutoz biak— eta herritar askoren babesa eta begikotasuna dute. *Aljeriako* mugimendu islamista jatorriz ere hertsiki kidetuta dago Anaia Musulmanekin.

Irango iraultza islamikoa

Islamaren adar xiitak hasiera-hasieratik erakutsi zuen ezamitako botere politikoarekiko nolabaiteko mesfidantza, batzuetan etsaitasun bihurtzen zena. Horregatik eduki zuen arrakasta handia arabiarrek ez zirenen herritar musulmanen artean, batik bat irandarrengan sustraituz. 1501etik xiismoa irandar lurraldeko erlijio ofiziala da.

Ezkutatutako Imanaren —*Mahdi*—itzuleran sinesteak beti mantendu du esparru islamikoan juduenaren antzeko

itxaropen mesianikoa. Funtsezko sinesmena da xiismoan: *Mahdia* Denboraren Jaun gisa identifikatzen da, eta haren etorrera Azken Orduaren inguruan gertatuko da.

Ikusi dugunez, Lehen Mundu Gerraren ondoren Iranen Pahlavitarren dinastiak hartu zuen boterea, eta derri gorrezko mendebaldetzea ezarri zuten. 1953tik erregimena munduko diktadurarik latzenetakoa bihurtu zen. Ordena horren aurreko erresistentzia gisa, *fedayinak* (Islamaren gudariak) agertu ziren, Anaia Musulmanen baliokide xiitatzat har daitezkeenak. Hasiera batean, *ulema* (teologo) batzuen babesa jaso zuten, eta beren planteamenduak irandar kleroaren artean inposatzera iritsi ziren.

Horien artean Rudolah Khomeini nabarmendu zen (1902-1989): Gom hiri santutik Sharen erreformen aurkako eraso bortitzak jaurti zituen. Irandar poliziaren jazarpena zela-eta, lehenik Iraken eta beranduago Parisen errefuxiatu zen, eta 1979an Sha boteretik bota zuen iraultzaren iradokitzaille nagusi bihurtu zen.

Iraultzaren ondoren, haren garaipenean garrantzi erabakigarria izandako sektore marxisten aurkako erreprezio gogorrari ekin zitzaion. *Fedayinak*, *mujahidinak* eta *Tudeh* alderdi komunistako kideak atxilotu eta horietako asko exekutatu zituzten. *Xaria*, lege islamikoa, ezarri zen, Konstituzio baten bidez jasotzen zen arren. Konstituzio horiek Errepublikak islamikoa ezarri zuen, erreferendum baten bidez berronetsia. Sistema erlatiboki demokratiko bat ezarri zen, baina Khomeiniri —«gida espiritual» gisa— Estatuko erakunde guztien gainetik biziarteko boterea gorde zitzaion.

Lider xiitak bere ideien jarraitzaile ziren islamista erradikalen gehiegikeriak moderatzeko erabili zuen boterea. Auzitegi Iraultzaileen gehiegikeriak geldiarazi zituen, baina ez zituen disolbatu. Zenbait amnistia promulgatu zituen, baina ia inoiz ez zituzten bete. Exekuzio guztiek bere sinadura eraman zezatela eskatu zuen, baina hori ere ez zen errespetatu.

Errepublikako Presidente kargurako buruzagi erlatiboki moderatuak sustatu zituen. Hasiera batean oinordeko moderatu bat aukeratu bazuen ere, azkenean Khame-

nei izendatu zuen, aiatola erradikal bat, baina oso itzal eskasekoa. Horrela, Errepublikako Presidenteak, Rafsanjani moderatuak, benetako boterea bere eskutan gorde ahal izango zuen.

Irandar iraultzak itzelezko eragina izan zuen. Islamisten lehen garaipena bilakatu zen, eta beren ideiak errealtatean gauzatu zitezkeela nabarmendu zuen. 80ko hamarkadaren hasieran, iraultza islamikoa bolbora-loratzaren modura Ekialde Hurbil osoan heda zitekeela zirudien. Izan ere, herritar musulmanak beren identitatea aldarrikatzeke eta Mendebaldeari aurre egiteko prest zeuden. Israelgo Estatuaren gehiegikeriei Mendebaldeak emandako babesak itxuraz nabarmentzen zuenez, bi kulturen arteko gatazka historikoak bere horretan jarraitzen zuen, eta Islama defendatzeko ezinbestekoa zen muturreko planteamenduak hartzea.

Hala eta guztiz ere, zenbait faktorek prozesu hau gelditu —edo mantsotu— dute. Irandar iraultzak izaera xiita zuen; beraz, hango buruzagi erlijiosoek ezin izango zuten inoiz gainerako herrialde islamikoetako buruzagi izan, horietan gehiengoa sunita baita. Izan ere, herrialde islamikoetako gutxiengo xiitak nabarmendu egin dira iraultza islamikoaren aldeko defentsa aktiboan.

Bestalde, Golkoko monarkia petroliodunek mehatxutat hartu zituzten irandar xiiten planteamendu errepublikarak, eta ideia horien hedapena saihesteari ekin zioten. Orokorrean, Ekialde Hurbileko gobernuak iraultzaren kutsaduratik gordetzen saiatu ziren; horretarako, hainbat eta hainbat lege eta ohitura islamizatu zituzten, mendebaldar eredutik urrunarazten ziren erreformak burutuz. Era horretan, zeharka bada ere, iraultza islamikoak —garaipena eskuratu ez arren— lortu du dagoeneko politika eta gizarte musulmana errotik eraldatzea.

Irandar esperientziak ez du arrakasta handirik izan ikuspuntu ekonomiko batetik begiratuta —inflazio oso altua pairatzen du—, baina, planifikazio zentralaren eragozpenik gabe, berdintasunezko gizartea ekarri du. Neurri bateko porrot ekonomiko horrek ere beste herrialde batzuei iraultza hori imitatzeke asmoa burutik kendu die⁸.

Talibanak

Sobietarrek Afganistan inbaditzearen ondorioz, hiru milioi errefuxiatu egotera iritsi ziren. Horietatik gehienak Pakistango errefuxiatu eremuetan finkatu ziren. Garai horretan islamismo erradikala oso errotuta zegoen Pakistanen, eta haur errefuxiatu gehienek hango eskola koranikoetan jaso zuten hezkuntza. Horiek hazi zirenean, batzuek teologia islamikoa ikasteari ekin zioten —*talibanak*—, eta Afganistanen boterea lortzera iritsi ziren, Estatu islamikoari buruzko beren eredia inposatuz.

Erregimen komunistaren aurkako oposizio armatuak Estatu Batuen finantzazioa eta armamentua jaso zituen urte askotan. Hara hurbildu ziren arabiar herrialde guztietako boluntario islamistak, sarritan beren gobernuek go-go berotuta, nahiago baitzituzten horiek urrun eduki. Afganistanen boluntario horiek berehala egin zuten bat islamismoaren alderdi erradikalenarekin, eta, gainera, prestakuntza militar sakona jaso zuten.

Urte batzuk beranduago beren jatorrizko herrialdeetara itzuli zirenean, horietako askok iraultza islamikoa indarkeriarik bidez sustatzeari ekin zioten. Horixe gertatu zen Aljeria, Yemen eta Saudi Arabian. Osama Ben Laden guztien gainera gailentzen da. Saudiar dirudun hori halako boluntario askorekin harremanetan jarri zen eta «al-Qaeda» deritzon erakundea sortzea lortu zuen. Nazioarteko erakunde terrorista bat dugu hori: iraultza islamikoa bultzatzen du eta Estatu Batuak derrigortu nahi ditu beren indarrak Saudi Arabiatik ateratzera eta Israeli ere babesa kentzera. Horretarako, iparramerikar xedeen aurkako atentatu itzelak antolatzen dituzte, hildako ugari eraginez. Halaxe gertatu zen Tanzania eta Keniako iparramerikar enbaxadak lehertarazi zituztenean, edo New Yorkeko dorre bikien suntsidurarekin.

Jarrera politikoak

Gizarte moderno eta mendebaldarraren erronkak jarrera politiko askotarikoak eragin ditu azken mendean zehar. Horietatik gehienak oraindik ere indarrean daude, eta herrialde musulmanetan —bereziki arabiar herrialdeetan— politika egiten duten sektore nagusiak taxutzen dituzte.

1. Hasiera batean, gutxiagotasun-sentimendu nabarmen batek muturreko *mendebaldetzea* defendatzera eram zituen zenbait buruzagi. Beren herria modernizatu nahi zuten, eta horrek Mendebaldeari imitatzea eskatzen zuen. Bide horixe aukeratu zuen Kemal Ataturrek Turkian, eta horri segitu zioten Pahlavitarrek ere Iranen. Honetantxe datza eredu hori: neutraltasun konfesionala bermatu eta kanpotiko erlijiotasun agerpen oro eragozten duen Estatu laikoa sustatzen da. Benetako kapitulazio kultural baten aurrean gaude, erlijioa pribatutasunaren esparrura murrizten baita. Planteamendu horrek zuzenean talaka egiten du erlijio musulmanaren ideia oso sakonekin. Ataturrek oso gogor jazarri zituen neutraltasun publiko hori mehatxatu zezaketen tradizio eta ohitura islamikoak —emakumeek beloa erabiltzea, esate baterako—.

2. Beste joera batek, Mendebaldearen erronkari aurre egin eta hura gainditzeko, modernizazio moderatuago baten alde egin zuen. Xede nagusia hauxe zen: mendebaldar gizartearen alderdirik baliagarrienak baliatu eta gizarte islamikoen errealitate eta pentsamoldera egokitzea. Duela hamarkada gutxi arte joera horrek izan du herriaren babesik handiena. Talde horren barruan azpimarra dezakegu, batez ere, *sozialismo arabista* delakoa, izaeraz nazionalista eta ezkertiarra, prozesu deskolonizatzailearen gidari izandakoa. Nazionalismo panarabiar eta progresista horren ildoan ditugu, adibidez, Baas Alderdia, Sirian eta Iraken gobernuan dagoena, Nasserren erregimena Egipton eta Bumedian-en FLN Aljerian.

Esperientzia horien guztien porrotak eragin handiko ondorioak izan ditu zibilizazio islamikoaren baitan. Ia beti

e regimen horiek diktadura bilakatu dira —batzuetan oso krudelak gainera, Saddam Husseinek Iraken ezarritakoa adibidez—, eta inoiz ere ez dute lortu herria pobreziatik ateratzea. Deskolonizazioarekin irekitako hainbat eta hainbat itxaropenek ez dute argirik ikusi. Petrolioaren jabe izateak ere ez die garapen ekonomikoa ekarri. Israelen aurrean izandako porrot iraingarriek erakusten dute zibilizazio horrek oraindik makalaldian sartuta jarraitzen duela.

Mendebaldetik elementu modernizatuak barneratzean, kultura mailan garesti ordaindu dute herrialde islamikoek; eta, gainera, desberdintasuna, zapalkuntza eta pobrezia izan dira emaitzak⁹.

3. Dagoeneko lehen aztertu dugu joera *islamista*. Horren barruan bi aldaera identifika daitezke:

- *Integristek* —wahabistak, Anaia Musulmanak, kasu— tradizioa baloratzen dute. Testu sakratuetara itzuli nahi dute, baina Tradizioak erantsi duen eta positiboa den guztia errespetatuz.

- *Fundamentalistak* —Khomeini eta afganiar talibanak, adibidez— literalistagoak dira, eta gizarte antolatze-ko arau erlijiosoak zehaztasunez aplikatzea da beren xedea, gizarte bakoitzaren berezitasunak eta erruki erlijioso-ko mendeetan zehar ikasitakoa alde batera utziz.

Lehen aztertu dugun beste ezberdintasun bat ere azpimarratu beharko litzateke: batetik, *Umma* indarkeriaren bidez defendatzen dutenak, eta, bestetik, erlijiotasunarekin eta predikazioarekin nahikoa dela uste duten sektore moderatuagoak. Errealitatean bi sektoreak elkarren osagari dira: planteamendu moderatuak erraz zabaltzen dira horiek entzutera alde aurretik prestatuta daudenen artean. Beranduago, batzuek joera moderatu hori utzi eta muturreko planteamenduak hartzen dituzte. Orduan, beren ekintza bortitzen bitartez protagonismo politiko nabarmena eskaintzen diote islamismoari.

Joera islamista horiek Estatuaren nolabaiteko deslegitimazioa partekatzen dute. Horien arabera, hasierako garaietan bezala, Estatu bakarrean politikoki batuta egon beharko luke *Ummak*, autoritate aldi berean zibil eta erlijioso

batek gobernatuta. Hori gertatzen ez denez, Estatuak ezin dira legitimatu. Planteamendu horrek potentzial iraultzaile handia ematen die, baina kaltegarria zaie herrialde bat gobernatzeko erantzukizunari aurre egin behar diotenean.

Mendebaldea «aurretik jarri» izanak sortzen dien samina ere partekatzen dute joera horiek. Zibilizazio islamiakoa modernitatearekin bateragarri bilakatuko dela eta berriro ere Mendebaldeari aurea hartuko diola uste dute, beti ere baldin eta musulmanak beren arauak leialki gordetzera itzultzen badira.

4. Anaitasun *sufiek* ez dute hertsiki joera politiko bat osatzen, baina politikaren aurrean erro islamikoekin koherenteagoa den jarrera bati eusten diote. Modernitatearen aurrean ez dute ezertan amore ematen. Islam oso espiritualista eta tradizionala jorratzen dute, jaiera erlijioso biziz. Erdi Aroan, jadanik, *sufiek* esperientzia espiritual pertsonala sustatzen zuten, forma erlijioso zehatzak erlatibizatuz. Sarritan «mistizismo» sufiaz hitz egiten da. Gaur egun anaitasun oso ezberdinak osatzen dituzte. Baina gehienek benetakotasun handiz gordetzen dute espiritualtasun islamikoa.

Anaitasun horiek klandestinitatera ere egokitu dira beharrezkoa izan denean, eta errepresio egoera latzetan ere eutsi diote beren identitateari. Beraiek mantendu dute Islamaren garra Ataturken Turkian edo Sobiet Batasunean. Jazarpenezko belaunaldi askoren ondoren, bizitasun handiz berragertzen ari dira eta gainerako herritarren artean Islama zabaltzeari laguntzen diote.

Politikaren ikuspuntutik, sufismoa oro har kontserbatzailea da, baina ez du ekimen politiko zehatzik defendatzen. Korrante modernistak uzkurak dira sufismoarekiko, mundu modemoaren balioetatik urruntzeko haren joreraren aurkakoak baitira. Sufismoa botere kolonialarekin kolaboratzen ere ikusi izan da, besterik gabe bere burua balio politikoetatik *at* ikusten zuelako. Gaur egun sufismoak hedapen nabaria du, oso zabaldua dago giro intelektualetan eta eragin azpimarragarria dauka gainerako musulmanengan.

Gizartea

Ekialde Hurbileko eta Afrika Iparraldeko herrialde musulmanek oro har erdi-mailako garapena dute. Ia herrialde horiek guztiak Nazio Batuek landutako Giza Garapenaren Indizearen sailkapenaren erdialdean kokatuta daude¹⁰.

Datu hori harrigarritzat jo daiteke, herrialde batzuetako pobrezia ikusirik. *Erljio islamikoak premia handiena dute nentzako laguntzak sustatzen ditu, eta era horretan pobrezia ren ondoriorik krudelenak leuntzen ditu. Haatik, desberdintasun larriak ere sor daitezke beste elementu kultural edo ekonomiko batzuek indar handiz esku hartzen dutenean*, Afrika Beltzeko eta Asiako hego-ekialdeko herrialde musulmanetan edo petrolioaren monarkiatan gertatzen den legez.

Komunitate islamiko batean pobreneen bazterketa soziala leuntzen duten elkartasun mekanismoak daude. Guztiek, baina batez ere aberatsenek, lagundu behar diete derigorezko limosnaren bidez —*zakat*— gutxien dutenei. Gutxi batzuen aberastasuna neurriren batean musulman txiroenen alde jartzen den heinean soilik da legitimoa.

Ekialde Hurbilean gizartea ez du neurritz kanpo aberastutako gutxiengo batek menderatzen. Salbuespena Golkoko monarkietan topa dezakegu: petrolioaren ondorio desitxuratzaila dela-eta, agintzen duten familietatik gertu elite oso aberatsak daude.

Tradizio intelektual sakonagoa duten herrialdeetan bakarrik —Egipto, Irak, Siria— identifikatzen dira hainbat mende atzera egiten duten erdi-mailako klaseak. Klase horiek gogo biziz hartu zituzten joera modernizatzaileak eta Mendebaldearen eragina. Unea iritsi zenean sozialismo arabistarekin ere bat egin zuten, mugimendu nazionalista eta antikoloniala aurrera eraman zuten, eta Estatu berrietako sektore gobernatzaile bilakatu ziren.

Haatik, herrialde hauetako biztanle gehienak XX. mendeko eraldaketek eta asaldurek gogor zigortutako nekazariak dira. Bizitza maila hobetzeko deskolonizazioak ekarritako itxaropenak ez ziren bete. Biztanleria izugarri

hazi zen —hazteko joera hori gaur egun moderatzen ari da— eta nekazaritza-ekoizpena —teknologia oso tradizionalarekin— ez zen egokitu beharrezkoa zen erritmora.

Askok eta askok hiri handietara emigratu zuten. Baina industriaren urritasunaren ondorioz, horietako asko ekonomia informala delakoan sartu ziren. Kulturalki, arrotza zaien eta ulertzen ez duten zibilizazio baten kolpeak jasan dituzte. Gainera, lehen adierazi bezala, Mendebaldeak eragindako umiliazioa oso sakon sentitzen dute, haren nagusitasun militar eta ekonomikoagatik eta Palestinako gatazkan izandako trataera bidegabeagatik.

Etsita, oste nekazari horiek islamismorantz itzultzen ari dira, gazteak bereziki, hazkunde demografikoaren ondorioz biztanleriaren %65 baitira. Mugimendu horrek duintasuna itzuli eta itxaropen berri bat eskaintzen diela sentitzen dute.

Herritar oste horiek Golkoko monarkiak gorrotatzen dituzte, aberastasunak *Ummara* eta txiroenengana ez itz u ltzea gaitzesten baitute. Monarkia horiek Mendebaldearen babesba dutenez, errealitatean komunitate islamikoari arrotzak zaizkion interesak defendatzen dituztela susmatzen dute hainbat eta hainbat musulmanek.

Herrialde gutxi batzuetan —Tunisia, Egipto—, hazkunde ekonomikoari eta ekoizpen-egituren modernizazio moderatuari esker zabaltzen ari diren erdi-mailako klase batzuk ditugu. Klase horiek bereziki nahasita daude: Mendebaldeko bizimoduaren alderdi positiboak ezagutzen dituzte —komertzioaren, turismoaren, unibertsitatearen edo emigrazioaren bitartez—, baina beren identitatea galtzeko beldurra ere badute. Eta areago beldurtzen ditu ezer gabe gelditu den jendearen bazterketak. Horregatik, *Islamaren eta modernitatearen arteko bateragarritasun mota - ren bat bilatzen dute, eta horiengan legoke, beraz, Mendebaldearen eta Islamaren arteko gatazka are gogorragoa saihesteko itxaropena.*

Emakumea gizarte islamikoan

Emakume musulmanaren sustapenerako prozesu sakon, zabal eta isil baten ondoan, hamarkadetan zehar aurreratutakoa denbora gutxian itxuraz geldiarazten duten erreakzio gogorrek sumatzen dira. Emakumeak herrialde islami-koetan —bereziki Ekialde Hurbileko eta Afrika Iparraldeko herrialdeetan— bizi duen egoera da, beharbada, zibilizazio musulmanaren alderdirik eztabaidatuena.

Emakumeari buruzko ohitura islamikoak Koranean, Sunnan eta tradizioetan ere oinarritzen dira. Tradizio horietako batzuk garai aurreislamikitik datoz. Mahomak bere predikua zuzendu zion arabiar gizartea patriarkala zen, tradizioz herri artzainei zegokien gizartea hain zuzen ere. Emakumeak familiaren ondareztat jotzen ziren eta gizonaren zaintzapean zeuden; haien zeregina, familia patriarkalaren jarraitasuna bermatzeko xedearekin, gizonezkoak, semeak, ugaltzea zen.

Koranak, eredu horren gehiegikeriei aurre egitearren, emakumea babesten du, alabak jaiotzerakoan hiltzea debekatuz, poligamia eta emaztearen zapuztea mugatuz, emakumeak jabetzarako eta hezkuntzarako duen eskubi-dea aintzatetsiz, eta ezkontzatan emakumearen onespena eskatuz. Erabaki horiek *sura* batzuetan —Jainkoak Mahomari egindako eta Koranean jasotako errebelazioak— datoz, eta zehazki lehenengo garaiari dagozkion surak dira, hau da, Mahoma Mekan bere emazte Khadijarekin bizi zen garaikoak eta jarraitzaile urriak zitueneakoak.

Khadijaren heriotzaren eta Medinaranzko ihesaldia- ren ondoren, *sura* berriak gehienbat ideia patriarkalak jasotzen hasten dira, gizonezkoak emakumearen gain duen gailentasuna aldarrikatuz. Ezarritako gizarte egitura ez zauritzeko interesari esker, eta ageriko kontraesan hori konpontzearen, ondorengo *surak* lehenengoak baino garrantzitsuagoak zirela erabaki zen. Sektore musulman tradizionalistek interpretazio hori defendatzen jarraitzen dute, baina erformistek emakumearen aldekoagoak diren lehenengo *suren* gailentasuna aldarrikatzen dute¹¹.

Deskolonizazioaren ondoren eratutako erregimen laikoak izaera kulturalari eusteagatik arduratuta agertu ziren. Emakumearen legezko egoeraren baitako edozein eboluzio identitate-galera gisa interpreta zitekeela pentsatuz, gizonak emakumearen gain zuen autoritate tradizionala zilegitu zen.

Mugimendu islamisten azken orduko garapenak gizarte mailako eztabaidaren erdigunean kokatu du emakumearen egoeraren auzia. Emakumea lan esparrutik banatzea eta lanpostu horiek gizonezko langabetuen esku uztea ere defendatzen du zenbaitek. Hedapen islamistari aurre egitearren, Estatutik bertatik bultzatutako birtradizionali-zazio batez hitz egin daitekeelakoan gaude.

Harrigarria da hainbat emakumek islamismo hau gogo biziz onartzen dutela ikustea. Izan ere, emakume askok beren aurkako tradizio diskriminatzaileak babesten dituzte. Batzuetan inolako oinarri erlijiosorik ez duten tradizio aurreislamikoak dira. Adibide ikaragarri bat klitoriaren erauzketarena da, Afrikako eskualde musulman eta ez musulman batzuetan guztiz indarrean baitago eta milioika emakumeei eragiten baitie.

Haatik, gizarte errealitatea aldatzen ari da, batik bat biztanleriaren gero eta proportzio handiagoa hartzen duten hirietan. Leherketa demografikoaren, gizonezkoen emigrazioaren eta familiari dirua ekartzeko premiaren ondorioz, lanbide edo unibertsitate hezkuntzara iritsi ahal izan duten emakumeen jokabide soziala aldatzen ari da.

Beloaren edo *hidjab*-aren erabilerak, batzuetan, men-debaldarrok ematen diogun interpretazioaren aurkako zentzua dauka. Jantzi tradizional eroso eta merkea izateaz gain, hura daraman emakumeari libreki mugitzea eta unibertsitatera eta lan esparrura iristea ahalbidetzen dio.

Poligamia ez dago oso hedatuta eta, gainera, atzerakada nabarmenean dago. Zenbait herrialdetan debekatuta dago, eta gainerakoetan, berehalako baliogabetasuna hitzartzen da ezkontza-kontratuan bigarren ezkontza bat legokeen kasuetarako. Ezkontza bi familiren arteko hitzarmen gisa ulertzen da, nahiz eta hiri handietan gazteek aukeratzeko askatasun handiagoa eduki. Behin emakumea

ezkonduz gero, senarrari obeditu behar dio. Era berean, emakumearen herentzia bere anaiena baino txikiagoa da beti. Gainera, tradizio koranikoak gizonari emaztea zapuztea ahalbidetzen dio, baina emazteak, dibortziatzeko, epaile islamiko baten baimena behar du.

Emakumea oso barneratuta dago hezkuntza sisteman, oro har izaera mistokoa. Lehen hezkuntza emakumearentzat oro kortuta dago, eta parte-hartze nahikoa zabala du bigarren hezkuntzan. Haatik, herrialdeen arteko desberdintasunak handiak dira, eta, zenbait eskualdetan, neskak bigarren hezkuntzako ikastegietara bidaltzearen aurka agertzen dira. Unibertsitatean gizonetzko baino emakume gutxiago dago, baina alde murriztuz doa. Giro intelektual batzuetan, soilik emakumezkoentzako unibertsitateak eraikitzea defendatzen da, goi mailako hezkuntzan emakumearen presentzia zabala bermatzeko bide bakarra izan daitekeelakoan.

Emakumeak lan esparruan normaltasun osoz parte hartzen du nekazaritzan, baina zailtasun handiak topatzen ditu lanbide modernoetan. Gizonetzko askoren aburuz, emakumeek legitimitaterik gabe kentzen dizkiete lanpostu urriak.

Sexu desberdineko pertsonen arteko lankidetzak mesfidantza pizten du gizartean. Herrialde batzuek espazio banatuak ezarri dituzte lokal eta garraio publikoetan. Lanbide batzuetan bakarrik —irakasle edo erizain gisa, emakume ugari hartzen dituzten lanbideak baitira— desegiten dira mesfidantza horiek. Haatik, kontsumo ohitura berriek bigarren soldata bat lortzera derrigortzen dituzte familiak, eta ondorioz, mesfidantzak mesfidantza, emakumea lan esparrura sartzera¹².

Islamistek boterea lortzen dutenean, *Xariaren* ezarpenak emakumearen egoera jasangaitza bihurtzen du. Afganistanen talibanek gizonen eta emakumeen arteko erabateko bereizketa inposatu zuten, gaiso zeuden emakumeak ospitaletatik bidaltzeraino iritsiz. Emakumeak guztiz esaltzen dituen burka beti janztara derrigortu zituzten. Gainera, kaletik bakarrik joatea debekatu zitzaizen; era horretan, ezkonduta ez zeuden emakumeentzat ia ezinezkoa

zen bizitzeko lain irabaztea. Izan ere, araturen bat hautsi zutela pentsa zezakeen taliban talderen baten jipoia jasotzeko arrisku bizian zeuden beti.

Talibanen erregimena muturreko kasu bat izan bazen ere, tamalez sentiberatasun modernoari arrotzak zaizkion eta giza eskubideen erabat aurkakoak diren egoera ugari ikusten dira eremu musulmanean. Hala ere, Islamak ez du berdin jokutzen leku guztietan: Europan eta Asiako erdialde, hegoalde eta hego-ekialdean, beste osagai kultural batzuk daudenez, emakume musulmanari baldintza hobek eskaintzen zaizkie, eskualde horietako beste emakumeei ematen zaizkienaren antzekoak.

Paradoxalki, Islamaren historian emakumeak inoiz ez du izan hain eginkizun esanguratsua. 1995ean emakumezko hiru lehen ministro zeuden herrialde musulmanetan: Tansu Ciller Turkian, Benazir Bhutto Pakistanen eta Khaleda Zia Bangladeshen. Inoiz baino emakume poeta eta nobelagile gehiago dago, eta harrigarria da emakume askok beren egoerak gizarte islamikoan dituen arazoak salatzekeo erakusten duten kemena eta ausardia¹³.

Duela gutxiko gatazkak

Islamismoaren aurrerakadak —batzuetan indarkeriaz baliaturik— hainbat eta hainbat gatazka eragin ditu herrialde askotan. Petrolioaren interesak, diktaduren ugaritzeak eta Palestinako gatazkak sortutako ezinegonak Ekialde Hurbila eta Afrika Iparraldea munduko eskualderik ezegonkorrenak bihurtu dituzte.

Iran eta Iraken arteko gerra

Iran eta Iraken arteko gatazka persiar eta turkiar inperioen arteko borroken herentzia da. Borroka horien gune nagusiak honako bi hauek ziren: Shat-al-Arab kanala —Iraken kontrolpean geratu zen— eta Khuzistan eskualdea —petrolio putzutan aberatsa, Iranen esku geratu zen nahiz eta biztanleak irandarrak ez izan, erlijio xiitako arabiarrek baizik—.

1978an Iranen iraultza islamikoa gailendu zenean, Persiako Golkoan barrena—hantxe daude munduko petrolio erreserben bi heren— hedatuko zela zirudien. Iraken, petrolioaren bidez lortutako baliabide ugariak armada bote retsu bat eraikitzea ahalbidetu zuten. Armada horrekin Sadam Hussein diktadoreak Israelen aurka jo zezakeela uste zuen, horrela arabiar esparru osoaren lider bilakatuz.

Hussein indar handiz zapaltzen ari zen hegoaldeko xiitak, irandar iraultza islamikoaren aldekoak. 1980an, garbiketa iraultzaileen ondorioz irandar armada ahulduta egongo zela pentsatuz, Iran eraso zuen. Horrela, kutsadura islamikotik gorde nahi zuen Irak, eta aldi berean Khuzis-tango petrolio bereganatu. Haatik, irandar iraultzaileen ezusteko erresistentziak zortzi urte iraun eta bi herrialdeak odolustu zituen gerra luze bati eman zion hasiera.

Mendebaldeko potentziek armak esportatzeko —bi herrialdeek beren petrolio baliabideei esker erraz eros zitzaizketen— eta bide batez bi potentzia arriskutsu ahultzeko aukera ikusi zuten gatazka horretan. 1988an amistizio batera iritsi ziren, nabarmenega baitzen gerra hori ezin izango zuela bi lehiakideetako inork irabazi.

Golkoko gerra: «odola petrolioaren truke»

1990ean Saddam Husseinek armada boteretsua gordetzen zuen oraindik, eta arabiar eremuko lider bihurtzeko nahi zuen erabili. Bere ustez, bai Mendebaldeak eta baita Golkoko monarkiek ere Irango iraultza islamistaren hedapen beldurgarria eragotzi zezakeen ezkututzat hartzen zuten Hussein bera. Uste horretan oinarrituz, Kuwait inbaditu zuen. Biztanle gutxi eta itzelezko petrolio erreserbak zituen herrialde txiki hori, historikoki, irakiar lurraldearen zatia zen. Deskolonizazioa iritsi zenean, britainiarrek nahiago izan zuten Kuwait bereizi, bertako aberastasunak errazago ustiatu ahal izateko. Irakek ez zuen inoiz onartu espoliatutzat jotzen zuen independentzia hori.

Ekialdeko 1989ko iraultzak Yaltan ezarritako nazioarteko ordena hautsi zuen. Saddam Husseinen anbizioak aukera ezin hobea eskaini zion Bush presidenteari nazioarteko ordena berri baten esparrua zedarritzeko. Bide batez, Golkoko eskualdea —herrialde garatuen energi hornikuntzaren iturria— mendebaldar kontrol militarren pean jartzea lortu zuen. Gatazka sortuz gero AEBak neutralak izango zirela ziurtatu zion amerikar enbaxadak Saddam Husseinari Kuwait inbaditu baino egun batzuk lehenago.

Segurtasun Kontseiluak —Errusia eta Txina, barne arazoengatik, neutralizatuta zeuden— zuzendu zuen gatazka itxuraz, esku-hartzearen mendebaldar izaera erabatekoa mozorrotuz. Hasieratik hauteman zuen herrialde musulmanetako iritzi publikoak gerra hori *Ummaren* aurkako eraso gisa. Saddam Hussein diktadore beldurgarria zen benetan, baina mundu islamikoan ez dago ia sistema demokratikorik. Haren armada ahaltsuak Golkoaren eta bertako petrolio erreserba itzelen kontrola hartzeko aukerak aldekotasun asko zituen musulman askoren artean. Izan ere, Islama behin eta berriro iraintzen zen bitartean aberastasunean bizi ziren monarkien aurka zeuden. Lider boteretsu eta ausart batek, Mendebaldeari aurre egin eta Golkoko lurraldea bateratzeko gai izango zen lider batek, Israel garaitu eta musulmanei duintasuna itzultzeko gauza izango zen mundu mailako potentzia bat sortu ahal izango zuen.

Botere militarren erakustaldia eta mendebaldar potentzien —hau da, ospe txarreko Golkoko monarkien aliatuen— garaipena beste porrot bat bezala interpretatu zuten arabiar askok, eta Mendebaldearekiko sumindura areagotu zien. Dena den, Sadam Husseinen ukatu ezinezko krudelkerien inguruan propaganda eraginkorra antolatu bazuten ere, une erabakigarrian, Estatu Batuek haren erabateko porrota saihestu zuten. Izan ere, haren diktadura bortitza ez zen inoiz esku-hartzearen benetakoa zioa izan, eta Estatu Batuek irandar iraultzari aurre egin ziezaiokeen ezkutu baten premia zuten oraindik ere.

Aljeriako gerra zibila

Frantses kolonizazioan zehar, aljeriar kultura errotik ezabatzen saiatu ziren: frantsesa izan zen hizkuntza ofizial bakarra eta Islama desagertarazi zuten hezkuntza programetatik. 1962an Aljeriak independentzia lortu zuenean, argi geratu zen Islamak herritarren artean gordetzen zuen indarra, kolonizatzaileen urtetako etsaitasunaren gainetik. Kolonizazioaren aurkako borroka iraultzailea termino marxistatan interpretatu zuten batzuek, eta *Ummaren* etsaien aurkako *Jihad* gisa bestetzuek.

Nahasketa horrek gatazka larria sortu zuen Estatu berrian. Erregimen sozialista eta diktatoriala ezarri zen, sobietar eredutik hurbil. Islama aldarrikatu zen erlijio ofizialtzat eta 10.000 meskita baino gehiago eraiki ziren, baina hori guztia ez zen nahikoa *Xariaren* arau batzuen ezarpena begi onez ikusiko luketen herritar askorentzat. Islama, aljeriar autoritate laikoentzat, *bizitzeko modua baino identitate zeinu bat zen*.

Kolonizazioak gizarte zatitu bat utzi zuen: gutxiengo oso mendebaldetu batek armada eta politika kontrolatzen zuen; eta biztanleriaren gehiengo oso tradizionala zen, emakumeari lan esparruan ia lekurik utzi gabe.

70eko hamarkadan Anaia Musulmanen hurbileko mugimendu bat agertu zen, zeharka Saudi Arabiaren laguntzaz. Irandar iraultzaren ereduak gunen horren eragina biderkatu zuen. Haien jarduera neurri batean toleratzen

zenez, erregimen diktatorialak herritarren sortzen zuen ezinegona bideratu ahal izan zuten. Afganistango gerrak boluntario islamista ugari erakarri zituen, gero *Jihadean* borrokan jarraitzeko prest itzultzen zirenak.

Lehenengo hauteskunde demokratikoak Salbaziorako Fronte Islamikoko islamista moderatuek irabazi zituzten, bai 1990eko udal hauteskundeak bai 1992ko hauteskunde orokorrak. *Xaria* berehala ezartzeko beren asmoak izua eragin zuen hiritar sektore mendebaldetuengan, batez ere lan egiten zuten emakumeengan. Salbaziorako Fronte Islamikoak hauteskunde orokorretan izandako garaipena baliogabetu zen —europar herrialdeen laguntza ez oso demokratikoaren—, buruzagiak atxilotu zituzten eta bere meskitetako jarduera gogor murriztu zen. Horri guztiari erantzuteko, terrorismo islamikoa agertu zen. Indarkeria selektibo batetik —hasiera batean atzerita — aurka eta ondoren emakume langileen aurka— indarkeria masibora igaroda, auzo eta herrietan sarraski ikaragarriak burutuz.

Segurtasun indarren ekimenak —ohiko torturak, epaiketarik gabeko exekuzioak, kontzentrazio eremuak eta desagertu ugariak— indarkeriaren gurpila azkartu baino ez du egin.

Batzuei mesfidantza sortzen die poliziak eta armadak sarraski islamistetan erakutsitako eraginkortasun gabekia ulertezinak, eta errepresioa justifikatu eta epe erdian erregimen diktatoriala berrezartzeko asmoz sarraski horiek baimentzen dituztela susmatzen dute. Benetako gerra zibil batez ari gara, milaka eta milaka hildako utzi baititu. Gerra hau Europaren atarian gertatzen ari da eta bere ondorioak ezin dira oraindik guztiz aurreikusi.

Afganistango gerra

Afganistan «Estatu-tapoi» izan zen Ekialde Hurbileko ingeles kolonien eta tsarren Inperioaren artean. Bere mugek jatorri askotariko herriak biltzen dituzte eta horien lurralde tradizionalak artifizialki banatzen dituzte. Urte askotan zehar, nomadismoaren ondorioz, muga horiek ez dute ia eraginkortasun praktikorik eduki.

1978an irandar iraultza islamikoa lehertu zenean, Sobiet Batasunak iraultza hori Afganistanera hedatzeko beldurra izan zuen, non garai horretan beren aldeko erregimena baitzegoen. Areago, iraultzak Asia Erdialdeko sobietar biztanleriari —gehienak musulmanak— eragiteko beldurra ere bazuten. 1979an sobietar tropek Afganistan inbaditu zuten eta aurrekoa baino gobernari leialagoa ezarri zuten. Ekintza hori gerra hotzaren testuinguruan ulertu zen, eta Estatu Batuek gerrilla antikomunista bat finantzatu zuten. Gerrilla horrek Pakistanen zuen basea, bertan ia lau milioi errefuxiatu finkatu baitziren. Islamistek Sobiet Batasunak *Ummari* egindako eraso gisa ikusi zuten gatazka hori, eta Saudi Arabiak finantzaturako boluntario ugari bidali zituzten. 1988an sobietarrek Afganistan utzi zuten, itxuraz egoera egonkorra utziz.

1991n, armen hornikuntza eteteko SESBen eta Estatu Batuen arteko hitzarmenak Saudi Arabiari eta Irani utzi zien protagonismo osoa, hainbat gerrilla islamista finantzatzen zituzten herrialdeei, alegia. Iparraldean tadjik eta uzbeken gerrillek —Tadjikistan eta Uzbekistan ordurako herrialde independenteak ziren— kutsu etniko nabarmena aurkezten zuten; baita mendebaldeko hazarak ere, Iranetik hurbil. Hegoaldean eta ekialdean gerrillak Pakistan islamistan zituen bere baseak. Gehienak paxtu herriaren kide izan arren —gehiengoaren etnia, Pakistanen ere finkatua—, gerrilla horrek kutsu erlijioso handiagoa zuen.

Erregimen komunistaren kolapsoak 1992an zenbait talde gerillariren koalizio baten esku utzi zuen boterea. Talde horien artean Massud tadjik liderra gailentzen zen, «Panxirko lehoia» izendatua eta antisobietar erresistentziaren lider nagusietakoa. Taldeen arteko ezadostasunek borroka odoltsuen gune bihurtu zuten berehala Kabul, herritar gehienek exodoa eraginez.

1994an talibanen mugimendu islamista agertu zen, Omar *mulah*-ren gidaritzapean. Denbora gutxian paxtu guztiak bateratu zituen eta 1996an Kabul inguratu zuen. Beste sarraski bat saihestearren, Massudek Kabul utzi zuen, baina erresistentziari ekin zion iparraldeko mendietan. Ikusi dugunez, talibanek zurruntasun osoz aplikatu zuten

lege islamikoa, *Xariaren* zenbait osagai eta paxtuen hainbat tradizio nahasiz. Atzerritarrek sustatutako gobernuen aurkako *Jihad* islamikorako deia oso begi onez ikusi zuten herritarrek, baita lurralde horietan lortu zuten bakealdia ere, etnien arteko urtetako borroken ondoren.

Talibanek, ordea, etsaiak ere topatu zituzten: Errusia beldur zen Asia Erdialdeko errepublika musulmanetan izan zezaketen eraginaz, eta Massud babesten zuten; Iran haserre zegoen afganiar xiiten aurka —hazarak— eraman-dako errepresio bortitzagatik. Aitzitik, Pakistanen erabateko sostengua izan zuten talibanek, eta oro har Estatu Batuen ulerkuntza eta nolabaiteko babesa ere jaso zuten. Izan ere, Pakistan eta Afganistanen zehar gas natural eta petrdio erreserba handietara sarbidea lortzeko interesa babesten zuten Estatu Batuek. Massuden aurkako borrokan boluntario islamisten laguntza jaso zuten talibanek. Horien artean Osama Ben Laden eta al-Qaedako gerrilariak zeuden, Afganistanen finkatu baitzituzten beren baseak.

Massud erahil eta pixkat beranduago, Osama Ben Ladenen jarraitzaileek 2001eko irailaren 11n Pentagonoaren eraikuntzaren aurkako atentatua egin zuten eta New Yorkeko dorre bikiak suntsitu zituzten. Erasoak itzelezko inpaktua eduki zuen iparramerikar iritzi publikoan, Estatu Batuek ukiezinak zirelako mitoarekin amaitzen baitzuen. Bush presidentek oso gogor erantzun zuen: Ben Ladeni gerra deklaratu zion, historian lehen aldiz NATO tratatuaren defentsa klausulari hel egin zion eta Afganistan bonbardatu zuen. Massuden taldeari emandako laguntzak Kabul hartzea eta Afganistanen zatirik handiena kontrolatzea ahalbidetu zion gerrillariei. Estatu Batuek, indarrezko bere posiziotik, bere eraginpean gobernatuko lukeen koalizio etniko batek osatutako gobernu inposatzen saiatzen ari dira. Biktima zibil eta militarren kopurua zenbatu ezinezkoa izan da, eta milaka boluntario islamista atxilotu dituzte. Baina lerro hauek idazten ari garen une honetan, Omar *mulah* eta Osama Ben Laden ezin izan dituzte oraindik atxilotu.

Orain arte, gatazka horretan Estatu Batuek buruzagi musulmanen ulerkuntza eta herritar osten pasibotasuna

izan dituzte beren alde. Baina baliteke, beste herrialde musulmanen bat erasotzen badute, iritzi publiko musulmanaren etsaitasunezko beste erantzun bat sortzea eta militantzia islamista haztea.

Herrialde islamikoak egun

Asiako ekialdeko herrialde musulman batzuk hazkunde ekonomiko azeleratua izaten ari dira, Afrika Beltzekoak azpigarapenean murgilduta diruditen bitartean. Ekialde Hurbilean leherketa demografikoa eta kultur identitatearen krisia dira oro har diktadoreek gobernatutako herrialdeen arazo larrienak.

Asiako ekialde eta hegoaldea

Asiako hego-ekialdeko zenbait herrialde musulman —*Indonesia* eta *Malaysia*, kasu— Pazifikoaren eskualde horretako hazkunde azeleratuan murgilduta dauden herrialdeen artean daude. Herritar musulmanak arazo gehiegirik gabe bizi dira beste erlijioetako herritarrekin batera. Haatik, talde islamistak gero eta aktiboagoak dira gazteen artean, eta gobernuek lehentasunen artean kokatzen dute mugimendu hauen garapena geratzea. Indonesiak —herrialde musulman handiena, 200 milioi biztanle inguru rekin— orain arte herritarrei lege islamikoak ezartzea saihestu du.

Filipinetan duela hamarkada batzuetatik ari da gerrilla musulman bat Mindanao uhartearen independentzia lortu nahian, herritar islamistak gehiengo baitira bertan.

Indian gutxiengo musulmana hegemonikoa izan zen independentziaren aurretik, baina horren ondoren musulman asko Pakistanera emigratzera behartu zituzten, erlijioen arteko indarkeriaren biktima bilakatuta. Hala ere, fundamentalismo hinduaren indarkeria sarritan jasaten duten 100 milioi musulman inguru geratzen dira oraindik herrialdean.

Bangladeshen, fundamentalismoaren gero eta eragin larriagoari aurre egitearren, Islama Estatuko erlijio izendatu dute.

Pakistanen, Indiarekin duen gatazka ezkutuaren ondorioz, identitate erlijiosoa azpimarratzen da. 80ko hamarkadan zehar Zia diktadorea erabateko islamizazioa inposatzen saiatu zen, *Xariari* dagozkion lege batzuk ezarriz.

Gaur egun, pakistandar armadak babes bizia eskaintzen dio afganiar talibanen fundamentalismo erradikalari.

Afrika Beltza

Afrika Beltzean Islama ikusgarri hedatzen ari da, batik bat antzinatik eremu musulmanarekin harreman komertzialak dituzten eskualdeetan, hau da, Sahara Hegoaldean eta Afrika Ekialdean. Eskualde horietan, Islamera bihurtzeak promozio soziala dakar. Saudi Arabiak kultur eta hezkuntza zentro gisa diharduten meskitak finantzatzen ditu. Hemen Islama tokian tokiko tradizio eta ohiturei egokitzen zaie, eta bide batez tribu eta etnien ateko mugak ezabatzen ditu, fededun guztiak komunitate bakar batean bateratuz¹⁴. Zentzu horretan, ez da ahaztu behar Islama hasiera-hasieratik arazakeriaren aurka egon dela errotik¹⁵.

Misiolari kristauen ekimena ez bezala, musulmanen ordezkariena hertsiki erlijioso da, garapen ekonomikoaren inguruko egitasmoetan parte hartzeari uko eginez. *Nigeriako* herriar gehienak —Afrikako herrialderik populatuena da 115 milioi biztanlerekin— musulmanak dira.

Ekialde Hurbila eta Afrika Iparraldea

Musulman guztien zati txiki bat baino osatzen ez duten arren, Ekialde Hurbileko arabiar herrialdeak dira mundu islamikoaren bihotza. Irandarrak berak ere gune pribilegiatu horretatik at geratzen dira, beren izaera xiita eta indoeuroparra dela eta. Duela mende askotatik ernaldu da Egipto, Siria eta Iraken intelektualitate musulman aberatsa.

Egipton dago Al-Azhar unibertsitatea, Kairon, ikasketa islamikoen munduko erakunde zaharrena eta eragin handikoena. Han garatu da pentsamendu islamista eta hantxe jaio da Anaia Musulmanen mugimendua. Hosni Mubaraken erregimenak mugimendu erradikalenen zapalkuntza eta islamista moderatuekin elkarrizketa konbinatzen ditu. Gero eta hedatuago dagoen erradikalismoak gut-

xiengo kristau koptoarekin benetako gatazkak sortu ditu, antzinatek tolerantziak ezaugarritutako herrialde batean harrigarria bada ere.

Siria eta *Irak* zibilizazio zaharren egoitza dira. Beren inguruko herrialdeak baino garatuago daude ekonomiko-ki, eta tradizio luzea duten erdi-mailako klaseen protagonismoa azpimarragarria da. Independentzia lortu zutenetik Baas Alderdi laiko, sozialista eta panarabistaren adar lehiakideek gobernatu dituzte bi herrialdeak. Sirian Hafez al-Assad-en diktadura estuak, Israelen aurkako bi gerraren eta islamisten errepresio gogorraren ondoren, nolabaiteko egonkortasuna eta hazkunde ekonomiko esanguratsua erakutsi ditu. Irakek itzelezko atzeraldia pairatzen du, NBEk Golkoko gerraren ondoren ezarritako blokeoaren ondorioz; eta, aldi berean, arabiar xiiten eta kurduen matxinadek irauten dute, arabiar suniten gutxiengoaren zapalkuntzapean baitaude.

Eskualde horretan kokatzen da *kurduen* drama. Herri hori jatorriz indoeuroparra da eta 25 milioi herritar inguru ditu. Hala ere, banaketa kolonialaren ondorioz, herritar horiek Turkia, Irak eta Iranen lurraldeetan banatuta geratu ziren, eta hiru herrialdeetan errepresio bortitza jasaten dute. Herrialde horien arteko lehiak bakarrik eskaintzen die, noizbehinka, arnasaldiren bat.

Turkian alderdi islamista moderatuen gorakadak ez du aldatu erregimenaren errotiko izaera laikoa, Kemal Atatürken herentziaren zaindari sentitzen den armadak bermatua. Arabiar auzokoengandik kulturalki urrun, Turkiak europar zaletasun nabarmena dauka, Europako Bata-sunean sartzea eskatzeraino. Baina gutxiengo kurduaren giza eskubideak behin eta berriro urratzen dituztenez, oraingoz ezinezkoa bihurtu da asmo hori. Bestalde, Asia Erdialdeko turkiar herrialdeen independentziak asiar eremu horren gain Turkiaren lidergoa hedatzeko xedea eta identitate musulmana ere berritu ditu.

Irandar iraultzaz geroztik *Saudi Arabiako* monarkia wahabistak are gogortasun handiagoz aplikatzen du *Xaria*: besteak beste, zartaden zigorra edo lapurrei eskua moztearen arauak gordetzen dira. Mekako buruzagi erlijiosoek,

Saudi Arabiako Ulemen Kontseiluaren bidez, autoritate erlijioso ukaezinari eusten diote eremu musulman osoan. Saudi Arabiak, petrolioari esker lortutako diru sarrera handiez baliatuz, milioika erromes musulmanei Mekara joatea finantzatzen die eta herrialde askotan —batik bat Afrika Beltzean— meskitak eraiki eta mantentzen ditu. Gainera, diru horrekin palestinar errefuxiatuak mantentzen ditu eta mugimendu islamistak eremu islamiko osoan hedadaitezen sustatzen du ahapeka.

Sudanen gobernu integrista islamikoak *Xaria* ezarri du, eta hegoaldeko kristauen aurkako gerra luze eta neka-garriari —noiz edo noiz genozidiorantz hurbilduz— eusten dio.

Marokon Hassan II.a erregea aldi berean buruzagi politiko eta erlijiosoa izan da. Erregimen autoritarioa da Marokokoa, erakunde demokratiko batzuen funtzionamendu mugatua onartzen duen arren. Mahomaren ondorengo zuzena izanik, *Fededunen Komandante* gisa aintzatesten dute erregea marokoar jarraitzaileek. Buruzagi erlijioso izateak bere botere politikoa indartu du beti, eta Marokon islamismoaren garapena geldiarazteko autoritatea eman dio. Beharrezkoa iruditu zaionean gogortasunez zapaldu ditu integrista islamikoak, eta gaur egun oso estu zaintzen du haien jarduera, Aljeriako gertakariak bere herrialdea kutsatzeko beldurragatik. Identitate islamikoaren sentimendua oso sustraituta dago Marokon; halaxe nabarmendu zuen, esate baterako, Golkoko gerran zehar Saddam Husseinen alde marokoar herritarrek erakutsitako jarrerak. Dena dela, zaila da bere bilakaera zein izango den aurreikustea. Izan ere, Europara ere hertsiki lotuta dago emigrazioaren bitartez; eta horrekin batera, hazkunde ekonomiko azeleratuaren eta industrializazioaren ondorioz, gizate-eraldaketa prozesu bizian erabat sartuta dago.

Islama nazioarteko ordenan

Azken mendeetako kolonialismoak eta azken hamarkadetako palestinar arazoak makalaldi egoera larrian kokatu dute zibilizazio musulmana.

Hala ere, dagoeneko ikusi dugunez, berriki identitate islamikoaren nolabaiteko susperraldiaren aurrean gaude. Hazkunde demografiko bizkorra oztopo larria da herrialde musulmanen garapenarentzat, baina nazioarte mailan gero eta protagonismo handiagoa edukitzeko itxaropena ematen die. Islamaren antiarrazakeriaren erradikaltasunak arrazagatik diskriminatutako hainbat eta hainbat gutxiengoren artean hedatzeko aukera eskaintzen dio.

Mugimendu islamikoen gorakadak barneko gatazka-egoera eta ezegonkortasun gogorra eragiten du herrialde horietan; baina, aldi berean, beren identitate kolektiboaren zeinuak indartzen eta beren kulturaren balioarekiko konfiantza itzultzen ari zaie.

Mendebaldeak munta handiko etsai gisa hautematen du Islama, eta hura satanizatzeko joera dauka.

1989ko Ekialdeko iraultzaren ondoren, mundu kapitalista «areriorik» gabe geratu zen. Baina bere egitura ideologiko eta militarrek kanpoko etsairen batekiko beldurra- ren premia du gizarte mailako nolabaiteko dizi- plina ezarri eta hainbat erabaki politiko eta ekonomiko justifikatzeko. Txinak, bere handitasunagatik eta gero eta itzal handi- goa edukitzeagatik, zeregin hori bete zezakeen. Baina mendebal- dar kultura eta kapitalismoaren alde erakusten duen joera nabariaren ondorioz —giza eskubideak behin eta berriro bortxatzen dituen arren—, etsai arriskutsu- zat baino itzelezko merkatu potentzialtzat jotzen du Men- debaldeak.

Herriar musulmanek Mendebaldearen eragina bere- ganatzeko duten erresistentziak Islama bihurtzen du zere- gin hura betetzeko hautagai egokiena. Herrialde musulma- netan erregimen diktatorialak erraz ugaritzen direnez gero, eta giza eskubideekiko erakusten duten errespetu eskasa ere aintzat hartuz, horiek demonizatzea ez da eginkizun zaila. Irailaren 11ko atentatuek islamismoari —eta, heda-

duraz, mundu islamiko osoari— esleitu diote behin betiko «arerioaren» lekua. Atentatuek sortutako psikositik abiatuz, Estatu Batuetako konglomeratu industrial-militarrak gastu militararen hazkunde guztiz bizkorra erdietsi du.

Datu guztien arabera, Estatu Batuetako egungo buruzagiek munduko ordena «unilateralista» hautatu dute. Bertan, beren interes ekonomiko edo militarrek bestelako edozein auziren gaineko lehentasuna dute, eta nazioarteko lankidetzan oinarritutako «multilateralismo» tradizionala baztertu da. Zentzu horretan, iparramerikar buruzagiei ez zaizkie gehiegi axola, dirudienez, auzokide musulmanekin haserretzeak europarrei sor diezazkiekeen arazoak.

Baina kontuan har dezagun munduko petrolio erreserben bi heren baino gehiago herrialde musulmanetan daudela. Itxuraz, epe luze batean petrolio izango da oraindik energia iturri nagusia. Mendebaldeak, petrolio homikuntza bematzearen, erregimen autoritario horietako buruzagi oligarkikoekin hitzarmenak egitera —batzuetan etika izpirik gabe— derrigortuta ikusi du bere burua.

Estatu Batuek gogo biziz jarraitzen dute Israel babes-ten, nahiz eta Palestinako lurralde okupatuetan Nazioarteko Zuzenbidea eta giza eskubideak sistematikoki bortxatzen dituen. Ulegarria dirudi, justifikatzen ez badu ere, herritar musulmanen zati esanguratsu batek —batez ere txirotak— Mendebaldearen aurkako gorroto sentimendua garatzea. *Umma* esparru guztietan ari da erasoak jasaten —aidanez, Bosniako tragediak horixe berronesten du—, eta fededunen betebeharra hura defendatzea da. Musulman askok sentitzen du *Jihadera* jotzeko eginbeharra, oraingoan mendebaldar agresioaren aurkako borroka armatu gisa interpretatuta. Sadam Hussein bezalako diktadore gaitzesgarri bat Mendebaldeari eta petrolioaren oligarkiei aurre egitera ausartzen denean, herritarren sektore horrek Husseinen krudelkeriak ahazteko joera dauka, harrotasun islamikoa defendatzen duen heroetzat hartuz.

Mendebaldar herrialdeetako eta herrialde musulmanetako biztanleriaren arteko urruntzea gero eta sakonagoa izateko mehatxupearan gaude. Epe erdira ez da izango beharbada oso arazo larria Estatu Batuentzat edo Japonia-

rentzat, baina bai Europarentzat. Gure auzokoak dira, eta ikusgarri hazten ari den populazioa dute. Afrika Beltzean eta europar herrialdeetan beretan hedatzen ari dira argi eta garbi, handituz doan ezinbesteko inmigrazioaren birtartez. Gure ekonomiak mende honetan zehar beharko dituen energi erreserben jabe dira.

Gure oparotasun ekonomikoa eta gure egonkortasun soziala hein handi batean gure adsikide musulmanekin harreman ona ezartzeko gaitasunaren menpe daude. Ezinbestekoa eta presazkoa da bizikidetzaren eta ulerkuntzaren ildora eramango gaituen elkarrizketa bide bat irekitzea. Zalantzarik gabe, europar lurraldean finkatu diren komunitate musulmanek, besteak beste, ekarpen erabakigarria egin diezaiokeite elkarrizketa horri.^o

[Xabier Eizagirrek euskaratua]

-
1. Artikulu hau Luis Solsen lan baten itzulpena da (ikus Sols, Luis: *El Islam para un diálogo necesario*, Bartzelona, Cristianisme i Justícia, Cuadernos Cristianisme i Justícia bilduma, 82. zenbakia, 1998ko maiatza). *Jakin*-en zenbaki monografiko honetarako, 1998ko testua egokitu eta osatu digu egileak, azken urte hauetako gertakariak ere jasotzearren.
 2. *Hanafismoa* (Abu Hanifak 767an fundatua) da liberalena; *malekista* (Malik, 767) gaur egun oso jarraitzaile gutxi ditu; *xafismoa* (Xafi, 820) batik bat Egipton eta Arabian hedatzen da; eta *hanbalismoa* (Ibn Hanbal, 855) zurrunena da, Bagdaden eratu zen eta egun Saudi Arabian nagusi da.
 3. Irgun taldeak —geroago lehen ministro eta Bakearen Nobel Sari izandako Menahem Begin eta Yitzhak Shamir lehen ministroa ere taldeko partaide izan ziren— erahil zuen Bernardotte kondea, Nazio Batuen ordezkaria, eta David Erregea Hotela lehertu zuen, izugarritzko txikizioa eraginez. Dier Jassin ere eraso zuten, buruzagi sionistekin harreman onak ezartzeagatik adiskidetasunaren sinbolo bilakatutako arabiar herrikka: biztanle guztiak hil zituzten, berrehun eta berrogeita hamar gizon, emakume eta haurretik gora. Era horretan lortu zuten hainbat eta hainbat arabiar izutuk estatu juduari egokitutako eskualdetik alde egitea. Hasiera batean eskualde horrek 498.000 biztanle judu eta

- 497.000 arabiar biztanle zituen. Beraz, duela gutxi Jugoslavia ohian gertatutakoaren antzeko «garbiketa etnikoa» izan zen.
4. Bereziki dramatikoa da uraren lapurreta, eskualde horretan hil edo biziko baliabidea dela aintzat hartuz. 1990ean, okupatutako Zisjordanian sortu ziren 807 milioi m³-tik, 510 Israelera desbideratu ziren, 160 kolono juduentzat izan ziren (100.000 lagun inguru) eta 137 milioi m³ bakarrik geratu ziren 1.200.000 palestinarrentzat. Gainera, palestinar haurretatik %34 eta %55 bitartean —eskualdearen arabera— desnutrizioa nozitzen dute.
 5. Pasquier, Roger du: *El despertar del Islam*, Bilbo, Desclée de Brouwer, 1992, 53. or.
 6. Jauregui Adell, Juan: *Y en el centro, el Islam*, Bartzelona, Ediciones 29, 1996, 167. or.
 7. Pasquier, Roger du: *El despertar del Islam*, Bilbo, Desclée de Brouwer, 1992, 75. or.
 8. Santoni, Erik: *El Islam*, Madril, Acento Editorial, 1994, 63. or.
 9. Ayubi, Nazih: *El Islam político. Teorías, tradiciones y rupturas*, Bartzelona, Edicions Bellaterra, Biblioteca del Islam Contemporáneo, 1996, 83. or.
 10. NBGP erakundeak (Nazio Batuen Garapen Programa) urtero argitaratzen du herrialde bakoitzari GGI bat (Giza Garapenaren Indizea) esleitzen dion txostena. 0,5 eta 0,8 arteko indizea dutenek erdi-mailako garapena dutela esaten da. 2000ko txostenean hortxe agertzen dira Ekialde Hurbileko eta Afrika Iparraldeko herrialde musulman guztiak, garapen maila altua duten Golkoko emirerri txiki batzuk eta munduko herrialderik atzeratuenetakoa den Afganistan kenduta.
 11. Martín Muñoz, Gema: *Mujeres musulmanas: Del Corán a los Códigos de Familia*, Madril, «Africa-América Latina. Cuadernos» 9, 1992, 40. or.
 12. Jauregui Adell, Juan: *Y en el centro, el Islam*, Bartzelona, Ediciones 29, 1996, 49. or.
 13. Balta, Paul: *El Islam*, Bartzelona, Ed. Salvat, 1996, 145. or.
 14. Santoni, Erik: *El Islam*, Madril, Acento Editorial, 1994, 52. or.
 15. Arrazakeriaren aurkako jarrera hori erlijio musulmanaren ezau-garririk azpimarragarrienetakoa da Mahomaren garaitik. Adibide bat ematearren, Bilal, meskita batetik oititzera deitu zuen lehen imana, esklabo beltz askatu bat izan zen.